

ЦЕНА:

ЗА 1 МЕСЕЦ 1 ДИНАР
ИЛИ 1 КРУНА

Прегилату кримају све
поште у Србији и
иностраниству

ЗВЕЗДА

ПОРОДИЧНИ ЛИСТ

ПРЕТПЛАТУ ТРЕБА СЛАТИ:
Стеси М. Веселиновићу
проф. Богословије

НЕПЛАЋЕНА ПИСМА
НЕ ПРИМАЈУ СЕ

Рукописи не враћају се.

УРЕДНИШТВО СЕ НАЛАЗИ:
Кнежев Споменик бр. 9.

БРОЈ 15 ПР. ДИП.

БРОЈ 15 ПР. ДИП.

И АКО МИ...

(ФРИДРИХ САЛЕТ)

И ако ми ока ископају оба,
Зар сунанце за то неће више сјати?
И ако ме баце у тамницу влажну,
Слобода ће опет победити знати.

И ако ми руку окују у ланце,
Што се, место мача, оштрим пером бори,
Биће доста руку, доста оштрих пера,
Док за Правдом срце ма и једно гори

Ако ми се речи, Богом задахнуте,
У суморној тами изгубе с усана:
Звук се један не би ни иначе чуо,
Кад затутње громи са хиљаду страна.

Нестанути не ће одмах премалеће,
Зора, светлост, цвеће, живот и олуја,
Ако својом руком, безбожном и кужном,
Удавите једног сићушног славуја!

С. Д. Мијалковић.

СВЕКРВА

— СЛИКА ИЗ СЕОСКОГ ЖИВОТА —

— Јанко М. Веселиновић —

(НАСТАВАК)

VII

За неколико дана само па се жена изгуби.
Нико више у њој не би познао ону ведру и веселу Неру, која се на сваког смешила која је за сваког имала лепу реч. Некако се поручи, стас јој се погрби те дође мања; рибићи на лицу от-

пустише се те дође слабија, као да је боловала око јој се помути; готово више никог и не погледа у очи; крила се од сваког живог створа па и од деце своје и бегала у своју собицу.

Није плакала. Нен бол није мамио сузе, он их је каменио. Није осећала тела свога, него као да је нечију туђу главу, него и руке вукла по земљи. Изгуби вољу на јело, изгуби сан, олени се; мрзило је машити се руком да коју ствар дохвати. Седела је крај пећи на креветцу и ћутала. Неки пут би по читаве сахате седела не мислећи ништа или управо не знајући шта је мислила.

Само јој нешто у коталцу заигра кад смотри Милицу. Она је страшно омрзла ту жену. Сваки живац њезин мрзио је. Све на њој и код ње беше јој осим света.

„Гледај како корача!.. Ко је још тако корачао?!.. Нуто само како се смеје!.. Па оне гушчије очи!.. Ама у шта се загледао!..“

Милица је смотрела те погледе, она је слутила нешто, ама не знаде шта је. У дугу дану тражила је узрока не знајући да што се више умиљавала тим је одвратнија била свекрви.

„А!.. Ја то морам смеждити!“ — треперила је Нера сва од неког узбуђења. „Ја с њом морам свршити, свршити! Неће се она више разметати по мојој кући! Ово сам ја стекла, крваво стекла и одрлала! Па сад, кад треба да се одморим душом, да данем — ја да цркавам а она да ужива! А!.. не! Ако то и Бог хоће, нема право! Ја сам се њему свакад молила и радила по заповестима његовим, сад је право да и ја видим каква блага од њега!..“

И тако утоне..

По некад јој дођу тако крвожедне мисли да би, мислиш, најрадије у крв запливала, разуме се, у Миличину крв. Дође јој, па као Милица јој падне шака, а она је оберучке ухвати за гушу, па дави, дави, и гледа како јој модри лице, како јој црвене беоне на очима... И онда јој ноктима вади јабучицу...

Дани су јој били године, а ноћи вечност. Лежала је а није спавала, полусан беше јој сан, а у томе полусану она беше орјатка и тигрица.

И Пери се није допадала болест њезина. Летео је сиромаш од врачаре до врачаре тражећи јој лека. Ама све беше залуд. Сваки дан је осви-тао са новим мукама.

Било је већ на искрају зиме. Снег је опет попранио смрзнуту земљу. Пера беше отишао стоци, а Милица је нешто пословала по кући. Нера се таман диже са свога места да приђе прозорчићу и провири, а тек неко викну Перу.

Милица се одазва

— Је ли код куће побра?

— Није, браца — рече Милица и изиде на капију те се поздрави с њим и позва га у кућу.

— Немам кад. Хтео сам да га нешто запитам, али свратићу после. А шта ми ти радиш?

И отпочеше обичан разговор. Она му је милосно одговарала, јер јој то беше ручни девер, Милан Павлов.

Нера гледаше кроз прозор, гледаше их обоје како се смеше и разговарају, али разговора није чула. Наједанпут јој нешто сену кроз главу... Срце јој залупа и крв заструја по жилама. Она се насмеја.

— Ха! — викну, као да је нешто нашла.

И поче дрхтати...

— А што као не бих! — прошапута кад се мало приталожила. — Чудна ми чуда!.. А како ја трпим и патим, па ником ништа! А ја сам мајка, а ко је она? И шта је она?.. С каквим правом она сме рећи: „он је мој!“ и „ово је моја кућа!“ Шта је овде њено? Од куд је он њен?... Он је мој! Ја сам оно носила, родила, гајила, чувала и ово текла и стекла! Све је то моје! Нема ту њене сламке, трунке! Све што је њено могла би мува на крилима понети! И, најпосле, нека иде и нека носи што је њено а мени моје нека остави! Моје не дам, не да-а-ам!. Учинићу бесебе, али не дам! С Богом, с Богом ћу се тући, а то ли с њом!...

Па стаде ходати по собици стискавајући песнице да су нокти упадали у месо.

И који ми је ђаво те сам се тако улежала и оленила! Зар се тако сместа предати чајној рђи! Нема то више! Не дам ја!.. Натурила некакве чини па заборила оног лудака, па сад ја треба да седим скрштених руку и да гледам зло очима! Бре, ја сам ово имаће обилазила и чувала ноћу као стражар, па ћу зар умети очувати и своје дете од једне пакоснице и отровнице!..

Па се наједанпут узе опремати, опасивати и чешљати. Око јој оживе и запали се неком чудноватом ватром, исправи се и погледа на прозор.

Милица је још разговарала с Миланом.

— Разговарај, разговарај, пресеће ти! — рече креса зубе и изиде у кујну, приђе огњишту, спотаче угарке и седе.

Не потраја дуго, а Милица се врати. Како је смотри, потрча свом снагом њој и узвикну весело:

— А гле мајке! Устала?

— Шта ћу? Додија!

— Јеси давно изашла?

— Сад.

— А ја се задржала с брацом на капији. Звах га у кућу, али, вели, има неког посла у мали, па се ће отуд увратити.

Нера се осмену.

— А што је долазио? — упита.

— Тражио њега да иду у лов. Вели: попранио снег, па би вредило отићи мало до шуме.

— Па шта си му казала?

— Шта сам му знала казати него нека се уврати после.

„Још га позива!“ помисли Нера. — „Лепо лепо, снашо!“

— Е, баш ми је мило, мајко, што си се придгла! Не знаш како ми је! Била саа убијена!

— Е? упита Нера и погледа јој право у очи.

— Бога ми, мајко!

„Још се Богом куне!“ помисли Нера.

— Ја не знам како, али те волим као рођену мајку!

„Како само лаже!“ мислила је Нера.

У тај мах уђе Пера у кућу. Кад виде матер да седи притрча јој пун радости и пољуби је у руку

— Гле, — рече Нера — а ја села на твоје место!

И поче се дизати ду му место уступи, али је Пера благо притиште за рамена.

— Седи, молим те! Какво моје место! Ја могу сад сести где хоћеш, само кад је теби боље! Па како си? Хоћеш да једеш што год? Деде, Милице...

— Немој још! — прекиде га Нера. — Нисам гладна! После ћемо сви заједно.

— Добро! Баш волим да заједно једемо. Деде, Милице, па донеси отуд и коју вешалицу од оних што сам одвојио.

Милица оде радосна. Он погледа за њом и осмену се Нери не измаче тај осмех, али стеже срце па рече:

— Како трчи!

— А... вредна је као кртица!..

— Јесте — рече Пера

— И добра.

— Добра.

— И наравна! стаде Пера хвалити.

— Наравна — вели Нера а стеже срце.

— И поштена.

— Поштена...

Али ту реч „поштена“ рече Нера тако као да пита. Перу као да неко изненада опали шамавом, он скочи и загледа се у матер.

— Како то питаш нано?

— Ја не питам, ја велим оно што и ти.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

И гледаше га али не оком, око је мирно гледало, него мишљу која је ледила Перино срце.

— Како оно што и ја?

— Па зар није тако?

— Тако је! Ама...

— Не рече ти да је ту био Милан.

— Који?

— Побратим — рече она и он осети у тој њеној речи као подемевку.

— А што је био?

— Не знам. Они су тамо на капији нешто дуго разговарали... И смејали су се нешто. Чујем твоје име али чему су се смејали не знам....

Њему се учини да му се земља под ногама гiba.

— Чини ми се говорили су нешто о лову. Аха, ево и ње, она ће ти боље казати!..

Милица уђе носећи неколико вешалица. Али је Пера ништа не запита него се само скљуси на сточицу.

Оба су му ува зујала као да је неко топ испалио. . .

(Наставиће се)

* * *

Ноћи мила, пуна чари,
Ноћи свежа, ноћи бајна,
Кажи где је срећа моја,
Где ли моја звезда сјајна?

Зађугала нојца блага,
Шуморење тајно стало,
Само роса росит' стаде —
То се небо заплакало.

Љубомир Н. Симић.

ПОСЛЕДЊИ ЧАСОВИ ПУШКИНОВИ

(ПИСМО ЖУКОВСКОГА ОЦУ ПУШКИНОВУ)

(СВРШЕТАК)

28. изјутра разнео се по вароши глас да Пушкин умире и његово предсобље беше пуно света; једни су се распитивали о њему преко посланих; други, људи свакога сталежа, познати и непознати, долазили су сами. Дирљиво осећање народне, опште жалости изражавало се у том покрету. Број походаца постао је најзад толики да су се врата на предсобљу (које је било поред кабинета где је лежао самртник) непрестано отвара и затварала; то је узнемиривало болесника, те ми затворимо та врата а место њих отворимо

друга, уска која су водила са степеницама право у бифе, а гостинску собу, где се налазила жена, одвојимо од трпезарије параваном. Од тога трпезарија је непрестано био пун света, у трпезарију су улазили само познаници. На лицима се изражавало искрено саучешће, врло су много плакали. Цар је добијао извешћа од доктора Арента који је по пет шест пута дневно и по неколико пута ноћу похађао болесника; тако сам исто морао ја извештавати потанко о току болести велику кнегињу која је јако љубила Пушкина. Тако је учешће дирљиво али је природно како код цара, коме је драга народна слава ма какве врсте... тако и код народа, који у том случају не само једнодушно са својим царем, но се још том општом љубављу према народној слави ствара међу њима морална сюза; природно је да се цар поноси својим народом, који га разуме и заједно с њим воли оно што га поносно одликује од других народа, или га ставља с њима у ред; природно је да је народ захвалан своме цару за љубав према домовинској слави и за велико изражавање те љубави, јер у свом цару народ види представника своје части једном речју, ове изјаве општег учешћа наших добрих Руса мене су дубоко дирале, али ме нису изненађивале. Учешће странаца било је мени пријатно изненађење. Ми смо губили своје, је ли чудно што смо туговали? Али шта је њих дирало? Шта је мислило овај честити Барант онако невесело у предсобљу, где су око њега с тужним лицима шаптали о том што бива иза врата? Није тешко погодити. Геније је опште добро, у обожавању генија сви су народи једно, и када он пре времена оставља земљу сви га испраћају истом братском тугом. Пушкин ко свом генију био је својином не само Русије, но целе Европе, зато је и француски посланик (и сам чувен писац) долазио к њему с рођеном тугом, и ожалио нашега Пушкина као свога. Зато је и Лицерод, саксонски посланик, казао гостима који су се у понедељник скупили код њега: „Вечерас код мене неће бити играња, данас су сахранили Пушкина.“

Враћам се к својем описивању. Пославши Даља да жену охрабри надом, сам је није имао нимало. Једанпут је запитао: „Колико је часова?“ и кад му је Даљ одговорио, настављао је непрекиданим гласом: „Хоћу ли се... дуго... тако мучити? Молим те.. што пре.. Је ли скоро крај?“ и свагда још додавао: „Молим те.. што пре.“ Но уопште (после болова прве ноћи који су трајали два часа) он је био чудновато стрпљив. Када су га савлађивали туга и болови, он је махао рукама и непрекидано јецао, но тако да га нису готово могли чути. „Мора се трпети, пријатељу, нема се шта друго, рече му Даљ, но не стиди се бола свога, јечи, биће ти лакше.“ „Нећу, одговори непрекидано, нећу.. не треба.. јаукати; жена.. ће чути, смешно је.. да ме овака... ситница... савлада... нећу.“ Оставио сам га у пет часова изјутра, и кроз два часа вратио сам се. Видевши да је ноћ прошла доста спокојно отишао сам кући у нади, али кад сам се вратио нашао сам друго. Арент

ми рече одлучно, да је све свршено и да неће преживети овај дан. Донста било је ослабило и стало приметно опадати; руке стале хладнети. Он је лежао затворених очију, каткад је само дизао руке да узме лед и истре њим чело. Избило је два часа по подне; Пушкин је имао да живи још само три четврти часа. Он отвори очи и заиште сладолед; када му донеше рече гласно: „Зовите жену нека ме она нахрани.“ Она дође, клече крај узглавља, пружи му кашичицу две сладоледа потом примаче лице к њему, Пушкин је поглади по глави и рече: „Ну, ну, ништа, хвала Богу, све је добро, иди.“ Спокојан израз његова лица и чврст глас обмануше јадну жену; она изиђе сва радосна. „Ево видићете, рече доктору Спаском, он ће живети, он неће умрети.“ А тог тренутка већ је почео последњи процес живота. Ја сам стајао заједно с графом Вијелгорским крај узглавља, са стране Тургењев. Даљ ми шапну: „одлази“. Али мисли његове биле су светле. Покаткад их је само полусањив заборав замагљивао. Једанпут пружи руку Даљу и стежући је рече: „Но дижи ме, хајдемо, више, више, хајдемо!“ Али пробудивши се рече: „Мени се причинило да се с тобом пењем горе по тим књигама и полицама! високо... и глава ми се заврте.“ Мало после, он опет не отварајући очију стаде тражити Даљеву руку и стегнувши је, рече: „Ну хајдмо, молим те, и то заједно.“ Даљ га на молбу узме под мишке и подиже горе, а он наједанпут, као пробуђен, брзо отвори очи, лице му засветли и рече: „Свршен је живот.“ Даљ га прекиде рекавши: „Да свршен је. Вратили смо се.“ „Живот је свршен“ понови он јасно и поуздано. „Тешко ми је дисати, гуши ме“ биле су његове последње речи. Нисам скидао очију с њета и приметио сам тога тренутка да су се груди дотле мирне стале испрекидано дизати и спуштати. Наскоро све престаде. Ја сам пажљиво посматрао: чекао сам последњи уздах, али га не опазих. Тина што је њим овладала учини ми се као умирање, а њега већ више није било. Сви смо над њим ћутали. После два три тренутка запитах: „Шта је с њим?“ „Свршено је одговори ми Даљ (у 2 и три четврти часа после подне, у петак, 29 јануара 1837. г.).

Тако се тихо, тако мирно удаљила од нас душа његова. Ми смо дуго стајали над њим ћутећи, мирно, не смејући нарушити тајну смрти која се пред нама свршила у свој својој дирљивој светињи. Када су сви отишли, сео сам поред њега и дуго сам га сам гледао у лице. Никад на том лицу нисам виђао ничег сличног том што сам опазео у овом првом тренутку смрти. Глава му се у неколико наклонила; руке, у којима је за неколико тренутака трајало неко нервно кретање, биле су непомично опуштене као ради одмора после тенкога рада. Али шта се изражавало на његову лицу, не умет да кажем речима. Оно је било за ме тако ново и у исто време тако познато. То не беше ни сан, ни мир; не беше израз ума пре тако својствен томе лицу; не беше ни израз песнички; не, некака озбиљна, чудновата мисао на њему се

разливала; нешто слично на привиђење, на некако потпуно, дубоко знање што човека задовољава. Посматрајући га, хтео сам сваки час да га запитам: шта видиш, пријатељу? И шта би ми одговорио кад би могао за тренут ускрснути? То су тренуци у нашем животу што су са свим достојни да се назову великим. Тог тренутка може се рећи, ја сам опазео лице саме смрти, божанско и тајно, лице смрти без покривала. Какав је печат она ударила на њ! и како је дивно показала на њему и своју и његову тајну! Уверавам те да никада на његову лицу нисам виђао израз тако дубоке, величанствене, свечане мисли. Она се је дабогме и раније тајила у њему будући је својствена његовој високој природи; али у толикој чистоти показала се само онда када се све земаљско одвојило од њега с додиром смрти.*) Такав је био крај нашега Пушкина.

Описаћу ти укратко шта је после било. Срећом сетих се на време да га треба сликати. То се одмах изврши док се прте његова лица још не беху измениле. Дакако да се на њима није сачувао онај први израз што им је смрт дала али ипак имамо примамљив отисак, слику не смрти него тихог, величанственог сна. На три четврти часа после смрти (за све то време нисам одлазио од мртваца, хтео сам гледати у његово прекрасно лице) пренеше му тело у оближњу собу, а ја, испуњујући цареву заповест, запечатих кабинет својим печатом. Нећу ти причати шта је било с јадном му женом: с њом су непрестано били кнегиња Вјаземска, Е. И. Заглушка, граф и графица Строганови. Пробавивши ту још неко време, одем Вјелогорском на ручак; код њега се беху скупили и сви остали који су видели последњи тренутак Пушкинов, и сам он био је позван пре три дана на тај ручак.. да празнује мој рођендан. У вече отидем цару да му јавим како је умро Пушкин. Сутрадан ми пријатељи положимо својим рукама Пушкина у сандук, а идућег дана под ноћ пре несемо га у Коњушенску цркву. Оба та дана соба у којој је лежао у сандуку била је непрестано пуна свега. Преко десет хиљада људи долазило је у њу да га види: многи су плакали; други су се дуго задржавали и као хтели пажљиво испитати његово лице; било је нечег дирљивог у тој његовој непомичности усред тог кретања и ничег

*) Жуковски је послао гр. Растоничиној књижицу, спреmlену погубљим песником за његове стихове, и сам ју је почео стиховима:

Онъ лежалъ безъ движенія, какъ будто по тяжкой работѣ
Руки свои опутивъ, голову тихо склоня.
Долго стоялъ я надъ нимъ, одинъ, смотря въ вниманіемъ
Мертвѣму прямо въ глаза; были закрыты глаза;
Было лицо это мнѣ такъ знакомо, и было замѣтно,
Что выражалось на немъ — въ жизни такого
Мы не видали на этомъ лицѣ. Не горѣлъ вдохновенія
Пламень на немъ, не сіялъ острый умъ;
Нѣтъ! но какою — то мыслью, глубокой, высокою мыслью
Было обаято Оно; мнилосъ мнѣ что зму
Въ этотъ мигъ предстояло какъ будто какъ же видѣніе.
Что-то збывалосъ надъ нимъ; и спроситъ мнѣ хотѣлось: „что
видишь?“

тајанственог и што узбуђује у тој молитви што се чула тако тихо и монотонно уред тог шумнога говора .

Опело је било 1. фебруара. У цркви су били многи од наше господштине и многи туђи министри. На рукама однесмо сандук у капелу где је морао остати док се не однесе из вароши. 3. фебруара у 10 часова у вече, скуписмо се последњи пут око оног што нам још беше остало од Пушкина; отпевасмо последњу песму; метнусмо сандук на саоне; оне се кренуше у саму повољ; при светлости месечевој пратио сам их неко време очима; наскоро их нестане иза куће, и све што је било на земљи од Пушкина за навек ишчезе из мојих очију. *)

Ур. Петровић

БОРБА

— А. В. СТЕРНА —

(НАСТАВАК)

VI

У двору владаше тишина; сви спаваху, кад Јаков Александрович из своје собе пређе у библиотеку.

Ходник, који је водио у библиотеку, био је пре кратког времена начињен, и везивао је библиотеку са осталим домом. То је било велико, високо здање Сала је била окружена галеријама и хорovima. А поред зидова беху смештени ормани напуњени књигама. Множина књига и реткост појединих издања која се налажаху у библиотеци коштало је грдних нована.

Из главне сале улазило се у два кабинета. Намештај у тим кабинетима био је у главnome као и у главној сали: ормани поред зидова на средини кабинета сто а око стола фотеље, велика лампа висила је над столом.

У једном од тих кабинета обично се занимао Јаков Александрович.

Ну сад, пре него што је сео на своје обично место, он неколико пута пређе брзим корацима по кабинету, који у овај мах осветљаваше само светлост месечева. Глуно одјекиваху његови кораци у тој великој соби, у којој беше неколико столова, покривених зеленом чојом.

Нешто хладно и страшно осећало се у тој тишини, и неко неразговорно шушкање у зиду учини, те сав задрхта.

— „То су мишеви“, куражаше он самог себе, „ништа друго него мишеви“, — али њему беше веома тешко. У том нервозном стању, у коме га

сад налазимо, то шушкање, сенке од појединих предмета, све то сметало му је да своје мисли, које беху јако раштркане, концентрише. А он је могао о свему да размисли, да изведе закључке. Први пут, у његовој тридесетој години живота, он наилази на силно разочарење. Не обично разочарење, већ разочарење које учини читав прелом у души његовој

— Да се ја не варам? — питаше он самога себе. Је ли могућно, да сам ја половину свога живота проживео у тим заблудама, та то је ужасно... ужасно! Па треба ли и даље живети?! ..

Јаков Александрович био је идеалиста и он је волео људе. Он је замишљао, да човек у себе има два начина: добра и зла; но он је тврдо веровао, да је у човечјој природи више добра, него ли зла, и да на крају крајева, зло мора бити побеђено од добра у свакој души — било то пре, или после.

Услед тога он је био веома благ судија према људским слабостима. За пуних тридесет година свога живота он до данас ниједном није имао прилике да наиђе на разочарење. Зло, по његову мишљењу, увек је морало бити побеђено од добра у души свакога човека.

Још од раног детињства у Јакова Александровича развијала се та љубав према људма учећи се томе још у кругу своје породице. Јако и здраво дете развијало се у кругу здравих људи. Он је веома волео и поштовао свога оца, а још више матер, која је била веома даровита, паметна и часна жена. Јаков Александрович одрастао је поред своје матере, и она му је служила као образац по којем је ценио све жене у опште. Он је наишао на разочарење тек у својој тридесетој години тада, када он још није ни познавао тај женски свет и у којем је он замишљао само врлине као што их је налазио код своје умрле матере. Занесен у своју науку, вечито у послу, Јаков Александрович, до сусрета са грофицом Орбековом, још никад у свом животу није био заљубљен.

Лепота младе жене у часу га је освојила. Он није знао, он није ни појма имао о томе, колико у женској лепоти може бити извештаченога неприроднога. Пудер, фризуре, чипке и мидери, што све увећава женску лепоту, о свему томе он није ништа знао; он је све то примао на веру. И он је одмах био уверен, што така лепота није била у стању лагати и што унутрашња својства те жене морају одговарати њеној спољашности.

Кад је он дошао у дворац, грофица је још била у црнини. Она је често давала парастос и панахиду своме мужу, плакала и молила се Богу, и он је веровао, да је њу смрт мужа дубоко потресла. Како се он зачудио, када му једном рече, да она никада није волела свога старог мужа и да сад осећа неко задовољство што је ослобођена тих супружанских веза. У томе се огледала једна врста кокетства; тако слободно, тако отворено откривати своју душу томе праведном, образованом, но наивном човеку. Он је са ужасом посматраше

*) Ово писмо доносимо у верном преводу сем оних места која се тичу цара и која су наравно сувише „побожна“ и претерана, и од значаја су само за њега и — Жуковског.

и... није веровао њеним речима. Он је сам покушавао да је увери да се она вара, да она тако не може осећати, а ако пак осећа, да томе није кривица до ње, већ до услова који је окружавају и који имају тако силног дејства на њену ожаљашћену душу.

Јаков Александрович био је ватрен заштитник њен противу ње саме. „Ја нисам гора од других, — говорила је она, гледајући му при том у очи својим очаравајућим очима. Ми, — верујте ми, нисмо у стању живети без богатства. Ја сам хтела да полудим, кад сам дознала, што после смрти грофа Орбека није ми ништа друго остало до само пензија. Мислите ли ви, да једна жена треба да живи, ако је принуђена да сама себи шије хаљине, да се вози на обичним колима, и када у њеном дому нема салона, будоара? Не, боље је и умрети, или отићи у манастир, — у сваком случају ово је најбоље!“ Ужас, који беше изражен у његовим очима, њој је био забаван.

Ну, баш тако наивна отвореност и искреност њена, њу је и правдала у очима његовим.

— Све је то код вас тренутно, пролазно, ватрено говораше он. Ви не бисте били у стању причати ми о свему томе, кад би ви потпуно разумевали значај својих речи; ви би то тајили од мене. Он ватрено оспораваше њене погледе. И заиста, изгледало је, као да се и она сама ужасава тих својих мисли.

— Ну, ипак су све као што сам ја — правдала би се она.

— Није истина, није истина! Ви и сами не верујете у то што говорите. Ваше лице више вас издаје у лажи, него ваше речи. Знате ли ви, да кад би се изводили закључци у томе, да је циљ животу човечјем једино ради задоволења својих ниских, одвратних страсти (а од те страсти о којој ви говорите нема горе) — заиста, не би било вредно живети. У томе се може наћи повода за самоубијство, али код вас — тога нема.

Тога дана, кад му је казала, да је дала реч кнезу Данилу да ће поћи за њ, он јој је прво говорио о својој љубави, и исповедио се, да је воли. Он није могао да верује, да је она у стању продати себе. Он је хтео пошто по то да је спасе, јер је био убеђен, да и она њега воли.

И да би својим речима дао што већу убедљивост, и он је покушавао да о свему томе суди и мисли по њеном гледишту. Као уметник, он је увиђао, како у томе старом имену, има заиста нечег лепог, узвишеног. Но... има ли смисла тога ради заборавити своју душу, одбацити љубав и своју и онога који њу тако искрено, тако ватрено воли. И он је покушавао да је спасе; он се упорно борио противу њених назора и до тога вечера он је, као сигурно мислио, да ће узвишени осећаји у њеној души победити ниске насладе телесног уживања. Ну, сад, после тога, када му је казала да јој донесе огртач, његова је енергија салом-

љена, он је намах увидео да су сви даљи покушаји узалудни и да ће се она неминовно приволети томе, што је он сматрао као пропаст за њу, а она пак у томе налазила живота.

— Да, да, баш због тога и треба живети — те њене речи наједанпут му падеше на памет и његов глас страшно звучаше у тој предњој соби. И сад, први пут у животу он, који је дотле цео свет волео, осети мржњу и презрење према свима.

Да се он не вара? И кад би био уверен, да Ирина другог воли, осећаји ревности, љубоморе, која би се у томе случају без сумње породила у срцу његову, не би се могли ни приближно сравнити с тим осећајем какав се сада налажаше у души његовој: да су све женске, које је он тако поштовао и ценно, тако ниска створења, да их треба презирати. Но, она није волела другог, већ само њега, то је он знао позитивно, а, одбацив те осећаје, она се предаје другоме, ето то је оно што је гнусно, одвратно! Он је увидео и оценио своју немоћ, и поред тога што је био у потпуном праву. Он је био тако слаб, као што беху слаби зраци месечеви који продираху у собу његову.

Како је он њу нежно и трпељиво волео, како је поштовао...! И њу не застраши помисао, да ће уништити тај осећај, не побоја се његовог презирања; она њему отворено признаје да она више цени богатство и знатност него ли љубав, и она је то говорила тако отворено, без икаква стида потпуно уверена, да ће и код других људи наћи одобравање за такав њен поступак. И... да ли неће наћи тога одобравања?.. Ако је тако, онда не треба ни живети!...

Зар није мета свију живота: стећи што више новаца и власти, и у томе налазити потпуну срећу?

Не, не, он познаје и мушких и женских и са другим осећајима, другим побудама! Зар он до данас није наилазио примера где човечји дух торжествује над свим тим ниским страстима? Нека су проклети ти осећаји, који, ма и за једно магновење нагнаше га, да прекине све даље везе са животом и са људма! Не, треба живети, ако ни због чег другог, оно једино ради тога, да би њој, и њој подобним, показали: да има и других блага у свету, осим богатства и знатности... Идем од тебе... живећу и вероваћу... гнушам се мисли на самоубијство, као што и тебе са гнушањем избацујем из срца свога! — мишљаше он

И грозничавим, нервозним покретом он баци на сто цепни револвер, и тихо изусти:

— Живећу и вероваћу....

(НАСТАВИТЕ СЕ)

РАЗОРУЖАЊЕ

(НАСТАВАК)

Много опасније од свију револуција — чак ми мислимо једино опасна ствар за савремене државне управе и друштва јесте — анархизам, тероризам. Они су опасни због своје скривености; изволте наићи на траг каквога Казерија, Сомта или Салвадора. Највештија полиција може да не запази, најујерднија пажња може да ослаби за тренутак, најмања омашка, најситнија случајност — и десило се оно, што се не да поправити. Па како да се боримо са анархизмом? — Очеvidно војска ту не игра никакву улогу. Погубити, сећи главе — није довољно. Терористе нигде не воле, па ипак се они не даду утаманити. Дакле, потребне су друге мере: профилактичке, предупредујуће. Добро организована полиција, — то се разуме по себи; али не мање ако не више, важно је расположење друштва. Међутим у том погледу у наше доба ствар не стоји баш најбоље. Запето стање садашњих друштава верно очекивање рата, вечита мисао на рат, на сечу, на наоружање извесно трују друштвену атмосферу. Тешко да ће се наћи научно или техничко питање, о коме би говорили тако много, тако често и са таквим одушевљењем, као о начинима за најсигурније, најбрже утамањивање људи.

Може се помислити, да су људи крвожедни, као тигрови, и да је убијство за њих најпријатније прекраћивање времена; а у самој ствари нема ничега томе подобног; проналазач буди какве митраљезе, која избацује по 5000 метака за минут или проналазач распрскавајуће материје, која у тренутку ока разрушава целу краљевину, може бити, да се не би решио ни маче да удави а камо ли да човека убије. Па ипак, он ради за убиства, заузет мишљу о убиству; та мисао гони савременог човека, не даје му мира и несумњиво утиче развратно на слабе, неморалне и озлојеђене људе. Лакомислени однос према животу човечјем, — ма и у самој речи, а не на делу — ето то трује садашњу атмосферу. Има ствари које треба поштовати и речју и мислима: а то је човечји живот. Свака неправда може се исправити ма и до некле; само једно никад нико ничим неће поправити: убиства.

Давно је прекинула и преживела свој век хронична средњовековна сеча, но мисао о сечи живи и дејствује јаче но икад до сад.

Потребан је нови принцип, преображај међународних односа, које ће да освежи политичку атмосферу и на коренити начин изменити друштвено расположење или нарав

И тако војске су слабе за борбу против тероризма, а стање „наоружаног мира“, вечно припремање за рат, вечно причање о убиствима

несумњиво потпомажу његово развиће. Према томе разоружање у оваквим односима у најмању руку повешће ка оснажењу мира и поретка у друштву. Разуме се бесних или лудих људи биће и онда, кад су најбољи услови и кад је друштво најрасположеније за мир, поштовање закона и власти. Али у таквом расположењу неће бити места за револуциони покрет. А то је, мора се признати врло важно.

IV

Осећање дужности пре и сад. — Јесу ли страшни исолави?

Ето то су сви главни аргументи у корист рата а против разоружања. Има их још неколико, који долазе у други род и које ћемо ми један час пребројати. Прво што се тиче војних врлина у опште, али има и специјалних војничких врлина: храброст, презирање смрти. „Човек треба да буде свиреп“, и ту свирепост развија и учвршћује ратничко уживање. Ми не мислимо да те врлине у такој форми како се оне појављују у рату, представљају доиста ма што пријатно и жељено. То је застарела форма, у роду ритерских оклопа време је да се остави у музеум. Савремена врлина — служба идеалу, испуњавање своје дужности, не штедећи снагу а у потребном случају и живот. И несумњиво у том односу друштво успева независно од рата. Ево малог примера. На крају 17. века, за време злогласне лондонске чуме, лекари и са њима на челу знаменити Сајдемхем, реформатор медицине, разбегли су се из Лондона и покривали се по безопасним буцањима, а кад је минула епидемија вратили су се без стида, као да ништа није ни било.

И нико их није цеовао, сви су се саглашавали, да је „ближа кошуља, него хаљина“. Да ли се може сад тако што замислити? У време последње колеричне епидемије било је два-три случаја бегства лекара од колере, али су на ту господу пружали прете!

Овај мали пример показује, да је осећање дужности куд и камо јаче у наше време него у старо. Не би било тешко да се ово илуструје, кад се претресе и сравни пређашња и садашња администрација, интелигенција, државна управа и т. д. У опште, појмови о идеалу, о дужности, о служби народу развили се и учврстили у наше време. Пређе су служили идолима а не идеалима. Подударно овоме мешају се и појмови о врлинама. Некаквом трубадуру Блонделу за кога су сви појмови о дужности били сасредсређени у речима: „O Richard o, mon roi!“ Може бити да је и било потребно самопрегоревање у смислу слепо покорности но сад, то је са свим непотребно.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

ЗАНИМЉИВЕ СИТНИЦЕ

Упита неко Сократа: треба ли или не треба да се ожени? — Учинио једно или друго, одговори Сократ, кајаћеш се.

„Рђави људи живе да једу и пију, а добри једу и пију да би живели“, била је изрека Сократова.

Кад су Сократу казали, да је од тридесет тирана осуђен на смрт, он је одговорио: а њих је природа на смрт осудила.

Ко при грађанским покретима остаје неангажован, тај нема права на част, говорио је Солон.

Софокло напомену једном приликом, да му је требало три дана времена за састав само три стиха. — Три дана! узвикну један стиходељац. Ја бих за то време стотину спевао. — Тако је, одговори Софокло, али твоји стихови неби ни три дана преживели.

Они нису ништа научили нити су што заборавили, казао је Таљеран за Бурбоне после рестаурације.

На питање Бонапартино: како је стекао тако велико имање? — Таљеран одговори: ја сам куповао државне хартије од вредности у очи 18. бримера, а дан доцније их продао.

Кад је Коријолан Рим онеошвао, изиде му на сусрет мати Ветурија са речима: пре него што те загрлим, морам знати да ли долазим непријатељу или сину, да ли сам изишла из Рима као заробљеница или као мати? Можеш ли ову земљу опустошити која те је родила и одржала? Зар ти није љутња попустила при ступању на ову земљу, ма колико да ти је срце огорчено и жељно освете? Зар ниси помислио, кад си Рим угледао: међу оним зидинама је и моја кућа, моја мати, тамо су моја жена и деца?

Пред судом револуције Дантон се сурово понашао према судијама и сведоцима. Председник суда опомене га на умереност у говору звонацем звонца, али је Дантон продужио говор истим тоном: Зар не чујеш звук звона? упита га председник. — Глас човека који брани свој живот и своју част, јасније одјекује од твога звонца, одговори му Дантон.

Кад је Аристотел видео Дијогена да сам себи готови вариво, рече му: Кад би умео да се удвориш Дионисију

неби имао потребе да сам себи готовиш вариво. — Дијоген му одговори: Кад би ти умео само од варива да живиш, не би имао потребе да се Дионисију удвариш.

Енаминонда је толико волео истину, да се о њему говорило како ни у шали не лаже.

Попреје Франклиново краси овај потпис: Отео си небу муњу, а скиитар тиранима.

Уморац сам од владања над робовима, — рекао је Фридрих II.

НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ

Због бављења у Београду г. Светозара Ђоровића песника и приповедача, Управа Краљ Срп. Народног Позоришта решила је, да се данас у четвртак, даје прво Ђоровићево драмско дело *Крви мир*, које је познато нашој публици.

Представи ће присуствовати и сам писац, коме ће то бити први пут да види, какав утисак чини његово драмско првенце са позорнице, пошто се оно још није представљало у Мостару у тамошњем дилетантском позоришту.

РЕПЕРТОАР НАРОДНОГА ПОЗОРИШТА

Четвртак, 10. јуна: *Крви мир*, слика из херцеговачког живота у три чина, с певањем, написао Светозар Ђоровић. Музика од Јенка.

Субота, 12. јуна: *Демиса*, позоришна игра у четири чина од Александра Дима — сина, превео М. Христић. (Г-ца Милена, бивши члан Кара-театра у Бечу, као гошћа за ангажман).

ИСПРАВКА

Под насловом „*Лаку ноћ*“ у 54. бр. „Звезде“ изостало је погрешком коректора име песника *Уланд*; а почетак четврте анегдоте о Пушкину у 55. бр. треба да гласи: 1819. г. Пушкин је написао песму „*Деревна*“, а не 1829. г. као што тамо стоји. Моле се читаоци да ово исправе.

Садржај: „*И ако ми...*“ (песма). — „*Секрета*“ (наставак). — „* * *“ (песма). — „*Последњи часови Пушкинови*“ (свршетак). — „*Разоружање*“ (наставак). — „*Занимљиве ситнице*“. — „*Н. Позориште*“. — „*Репертоар*“. — „*Исправка*“.